Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

DİVRİĞİ İLÇESİ BAZI DOKUMA ÖRNEKLERİNİN TEKNİK VE DESEN ANALİZİ

Hülya KAYNAR [1]
Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Mimarlık Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, hkaynar@cumhuriyet.edu.tr, ORCİD NO: https://orcid.org/0000-0002-9442-6162

Emine TONUS [2]
Öğretim Görevlisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, eminetonus@cumhuriyet.edu.tr, ORCİD NO: https://orcid.org/0000-0001-5065-1643

Kaynar Hülya ve Emine Tonus. "Divriği İlçesi Bazı Dokuma Örneklerinin Teknik ve Desen Analizi". ulakbilge, 54 (2020 Kasım): s. 1411–1429. doi: 10.7816/ulakbilge-08-54-13

ÖZ

Divriği İlçesi yöresel el dokumalarının genel karakterinin belirlenmesi, kayıt altına alınması ve gelecek nesillere aktarımının sağlanması amacıyla yapılan çalışmada; Avşarcık Köyü, Ayanoğlu Konağı ve ilçe merkezinde bulunan toplam 24 dokuma incelenmiştir. Kullanım amacına göre yaygı, yastık, yolluk, heybe, sedir ve seccade olmak üzere 6 farklı ürün değerlendirmeye alınmıştır. Ayrıca halıların kullanılan motif, renk ve dokuma çeşidi belirlenerek, istatistiki veriler oluşturulmuştur. Dokumaların tamamında yün hammadde kullanılmıştır. Halılarda Türk (Gördes=Kapalı) düğüm tekniği, düz dokumalarda ise ilikli kilim ve cicim teknikleri uygulanmıştır. Motif olarak, bitkisel, sembolik, nesneli, yazılı ve figürlü olmak üzere 5 kategoride toplam 45 farklı motif kullanılmıştır. Dokumalarda, kırmızı, siyah, beyaz, sarı, yeşil, gri, kahverengi, turuncu, mavi, pembe, devetüyü ve bordo olmak üzere 12 renk uygulaması yapılmıştır. Bu araştırmada Divriği ilçesinde bulunan bazı el dokumaları örnekleri yerinde incelenmiş, fotoğraflar çekilmiş ve yöre halkı ile yüz yüze görüşülerek veriler oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sivas, divriği, dokuma, desen, halı, kilim

Makale Bilgisi:
Geliş: 10 Eylül 2020 *Düzeltme: 14 Ekim 2020* *Kabul: 21 Ekim 2020*

© 2020 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

El dokuması halılar, 20. yüzyıl sonlarına doğru sanayi ve teknolojinin gelişmesi ile yerini makine halılarına bırakmış gibi görünse de, değerinden bir şey kaybetmemiştir. "Halı, Türk sanatının en orijinal yaratmalarından biri olduğu gibi dünya medeniyetine Türkler' in bir hediyesidir" (Aslanapa, 1961: 13).

Kendi öz kültürümüze sahip çıkmak ve yaşatmak için son zamanlarda birçok yörede araştırmalar yapıldığı bilinmektedir. Kırsal kesimde halı üretimine ilginin oldukça azalması nedeniyle, günümüzde var olan örneklerin kayıt altına alınarak, tanıtımının yapılması amacıyla bu çalışmaya gerek duyulmuştur. Sivas'ın il merkezi ve birçok ilçesi el dokuma halıları ile ün yapmıştır. Bu ilçelerden biri de Divriğidir. Bu çalışmada Sivas'ın Divriği İlçesi'nde bulunan bazı dokuma örnekleri yerinde incelenerek teknik ve desen analizleri yapılmıştır.

Sivas köylerinde geleneksel yöntemlerle dokunan, yöreye özgü renk ve desen özelliği taşıyan "geleneksel Sivas halısı" önemli bir grubu oluşturmaktadır. Divriği, Gemerek, Gürün, Hafik, İmranlı, Kangal, Koyulhisar, Suşehri, Şarkışla, Yıldızeli ve Zara ilçelerine bağlı köylerde dokunan bu halılar, tüm araç ve gereçleri kendileri tarafından temin edilen, kış aylarında boş zamanları değerlendirmek üzere, sergi, çeyiz veya kişisel kullanım için dokunmuştur. Halı dokumada atkı, çözgü ve ilmede kendi hazırladıkları yün iplikler kullanılmış, boyamalar geleneksel yöntemlerle doğal bitkilerle yapılmış, motif ve desenler çoğunlukla eski veya kullanılan halılardan alınmış, natürel veya stilize bitkisel ve geometrik bezemeler kullanılmış, bunların arasında insan ve hayvan figürleri ile sembolik süslemelere de yer verilmiştir. Dokuyucular anlam yükleyerek adlandırmış, kırmızı ağırlıklı olmak üzere bordo ve siyah renkler kullanılmıştır. Halılarda kalite ve boyut olarak bir standardın olmadığı görülmüş, çoğunlukla madalyonlu halılara rastlanmıştır (Görgünay, 1976: 134 – 137).

Osmanlı dönemi kilimleri arasında, saray kilimleri adıyla tanınan örneklerde iliklerin tek veya çift kenetlemeyle kapatıldığı görülür. En eski örnekleri Divriği Ulu Cami'de ve diğer İç Anadolu camilerinde bulunan bu kilimler, desen, renk ve teknik açısından büyük benzerlik gösterir. Osmanlı kilim ve düz dokuma yaygılarının en iyi bilinen örnekleri XVIII. ve XIX. yüzyıllardan kalmadır. İlikli kilim tekniği ile dokunan bu kilimler, günümüz Anadolu kilimlerinin öncüleridir (Sözen ve Güner, 1998: 184).

Divriği Yöresinde Bulunan Bazı Dokuma Örneklerinin Teknik Özellikleri ve Desen Analizleri

Avşarcık Köyü, Ayanoğlu Konağı ve Divriği merkezde yapılan bu araştırmada yaygı, yastık, yolluk, heybe, sedir ve seccade olmak üzere 6 (altı) farklı türden toplam 24 (yirmidört) adet dokuma değerlendirilerek teknik özellikleri ve desen analizleri yapılmıştır. 1920 -1980 yılları arasına tarihlendirilen bu ürünler, kullanım ve pazarlama amacıyla dokunmuşlardır.

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Kaynak kişi : Haydar Ertürk
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Boyutları : 200 x 300 cm.
Kullanılan iplik çeşidi : Yün
Renkler :Siyah,beyaz, kırmızı sarı, mavi, yeşil, gri
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motifler : Hayat ağacı, madalyon, yıldız, canavar ayakları, testere dişi, ok, geometrik yaprak-çiçek, karanfil, goncagül, gül, lale, göz, koçboynuzu, pıtrak, kalp

Resim 1. Halı Yaygı Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özellikler: Geometrik merkezine göre tam simetrik olarak tasarlanmış zemin, çift mihrap formunda ve iki adet dar (küçük su) ve bir adet geniş bordür (büyük su) ile çerçeve içine alınmıştır. Dış dar bordür geometrik hatlardaki yaprak ve çiçeklerle bezenirken, iç dar bordür bir ters bir düz yerleştirilen koçboynuzu

motifinden meydana gelmiştir.

Anadolu dokumalarında erkeklik simgesi olarak koçboynuzu motifi yer almaktadır. Erkeklik göstergesi olan boynuz formunun çeşitli stilizasyonları ile tasarlanmış olan bu motifler, dokumalarda bereket, bolluk, çoğalma, kuvvet simgesi olarak kötü gözlerden korunmak amacıyla kullanılmıştır (Erbek, 2002: 34). Dokumanın ana bordüründe goncagül ve laleden oluşan bir motif ile yıldız şeklinde tasarlanmış çiçek motiflerinin ötelemeli yerleşimi görülmektedir. Mihrap kemeri, nazar ve kem gözlerden korunmak amacıyla iç tarafta canavar ayakları, dış tarafta ise testere dişi ile bezenmiştir. Mihrap nişinin iç kısmında ise zemin göbeğine oturacak şekilde tasarlanan ve karanfil, gül, goncagül, lale, dal uzantısı ile yaprak bileşenlerinden meydana gelen hayat ağacı motifi dikkat çekmektedir.

Doğa dinlerinden tek tanrılı dinlere kadar pek çok inançta, hayat ağacı kavramı yer almaktadır. Bu ağaç yaşamın ve varolma bilincinin bir sembolüdür. Türk mitolojisinde hayat ağacı motifi ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Dünya göbeğinin tam ortasında yüce bir ağaç bulunur ve bu ağaç tanrının süsleriyle bezenmiş, göğün görünmezliğine kadar yükselen çok ulu bir ağaçtır. İnanışa göre öbür dünyada yer alan, bir çeşit yaşam ağacının her yaprağı yeryüzünde yaşayan bir insanı simgeler. Bu ağacın yaprağı sararıp, dalından düşünce o yaprağın yeryüzündeki tezahürü olan, kişi de hayata veda ederdi (Gezgin, 2010: 87-89).

Madalyon ile kaplı olan zeminde, ara boşluklar simetrik olarak tasarlanmış sekiz kollu yıldız motifleri ile bezenmiştir. "Hayat ve ölümle ilgili olan yaprak motifleri, ruhun ölümsüzlüğünü simgelerken, sekiz kollu yıldız, doğumdan ölüme kadar olan yaşam çizgisinin ifadesidir" (Ateş, [t.y.]: 61).

Mihrap kemerinin dış kısımlarında mavi zemin kullanılarak bordür görünümü verilmiştir. Bordür içleri ise korunma amaçlı olarak yapılan artı (+) ve çarpı (x) şeklindeki göz motifleri ile kalp motiflerinin serbest dağılımından meydana gelmiştir.

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Kaynak kişi : Haydar Ertürk
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Boyutları : 80 x 300 cm.
İplik türleri : Yün
Renkler : Kırmızı, sarı, beyaz, siyah, mavi, yeşil, gri
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motifler :Bereket, geometrik yaprak-çiçek, akrep, ejder, pıtrak, göz, canavar ayakları, yonca, madalyon

Resim 2. Halı Yolluk Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği: Geometrik merkezine göre tam simetrik olarak tasarlanmış zemin, çift mihrap formunda ve iki adet dar (küçük su) ve bir adet geniş bordür (büyük su) ile çerçeve içine alınmıştır. Dar bordürler, geometrik formdaki yaprak ve çiçek motiflerinin kovalamalı yerleşiminden meydana gelirken, geniş bordürde, bereket anlamındaki karşılıklı elibelinde motifleri kullanılmıştır.

Zeminde, mihrap nişleri basamaklar şeklinde daralmış olup, dış konturları canavar ayakları ile bezenmiştir. Mihrap nişinin iç kısmı, konturları canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiş beş adet baklava dilimi görünümündeki madalyonların sonsuza uzanması şeklinde tasarlanmıştır. Dikey kompozisyonun uygulandığı bu motifler merkezinde yonca bulunan akrep figürleri ile dolgulanmıştır. Dört yapraklı yoncanın dokuyana şans ve iyilik getireceğine inanılır. Akrep ise insanların kendini ona karşı koruma ihtiyacı hissettiği bir hayvandır.

Göçebeler için gerçek tabiat afetleridirler. Çadıra giren akrepler, çok acı verir ve bazen de öldürücüdürler. Halılarda bulunan akrep motifi, bu hayvana karşı korunma içgüdüsünü simgeler. Göçebeye göre bu motif var olduğu sürece akrep halıya yaklaşamaz. Ayrıca akrep bir gurur ve özgürlük simgesidir. Zira etrafı ateşle çevrilmiş akrep, çemberi yaramayacağını anlayınca iğnesiyle kendini zehirleyerek intihar eder (Ateş, [t.y.]: 58).

Mihrap nişinin iç kısmında zemin tasarımının tamamlayıcısı olarak birer adet pıtrak motifi kullanılmıştır.

Pıtrak, tarlalarda bulunan, dikenleriyle insanlara ve hayvanların tüylerine yapışan bir bitkidir. Anadolu el sanatlarında kullanılan pıtrak motifi, bu bitkinin bir stilizasyonudur. Pıtrağın üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu insanı onu nazarlık olarak kullanmıştır. Ayrıca 'pıtrak gibi' deyimi ile de ağaçlardaki meyve bolluğu ifade edilmektedir (Erbek, 2002: 108).

Halıda, mihrap nişinin dış köşeleri simetrik olarak yerleştirilmiş ejder motifleri ile doldurulmuştur.

Anadolu düz dokuma ve halı yaygılarında kullanılan ejder figürü, Orta Asya Türk Sanatından Anadolu-Türk Sanatına geçmiş bir motiftir: İslamiyet öncesi ve İslâmî dönem Türk metinlerinde ejder yer altında, yer üstünde, yedi kat yerin altında ve denizde yaşayan, yedi başlı bir canavar, korkunç bir yaratık şeklinde tanımlanır. Halılarda da, mimari süslemedeki gibi, bolluk, bereket, sağlık ve şifa sembolü olarak bilinir (Deniz, 2000: 191).

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Kaynak kişi : Haydar Ertürk
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 50 x 100 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, beyaz, siyah, devetüyü, mavi, yeşil, gri
Dokumada kullanılan teknikler: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Yıldız, akrep, ejder, pıtrak, göz, canavar ayakları, yonca, geometrik yaprak-çiçek, madalyon

Resim 3. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dikey kompozisyonla tasarlanan yastık, geometrik merkezine göre tam simetrik ve çift mihrap formunda tasarlanmıştır.

Zemin, geometrik yaprak ve çiçeklerle bezeli olan bir adet dar bordür ile çerçeve içine alınmıştır. Mihrap nişleri basamaklar şeklinde daralmış olup, dış konturları canavar ayakları ile bezenmiştir. Mihrap nişinin iç kısmı, konturları canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiş iki adet baklava dilimi görünümündeki madalyonun sonsuza uzanması şeklinde tasarlanmıştır. Dikey kompozisyonun uygulandığı bu motifler merkezinde yonca bulunan akrep figürleri ile dolgulanmıştır. Mihrap nişinin iç kısmında zemin tasarımının tamamlayıcısı olarak birer adet pıtrak ve sekiz kollu yıldız motifi kullanılmıştır.

Yıldız motifleri, ışın sayılarına göre farklı anlamlar taşımaktadır. İnsanla ilgili gizleri ifade eden altı köşeli yıldız evrensel sırları simgeler. Beş köşeli yıldız dâhilik, oniki köşeli yıldız iyilik ve yenilenen hayatın simgesi olan "Zühre"yi ve sekiz köşeli yıldız ise doğumdan ölüme yaşam çizgisini ifade etmektedir (Ateş,[t.y.]: 61).

Halıda, mihrap nişinin dış köşeleri simetrik olarak yerleştirilmiş ejder motifleri ile doldurulmuştur.

Ejderha figürü, Eski Türklerde sağlık ve mutluluk sembolü olarak görülmektedir. Masallarda adı geçen figür; yer, gök ve su unsurlarına bağlı olarak geniş bir alanda uygulanmıştır. Erken dönemlerde Türkler; güç, bereket, refah, ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiştir. Bu efsanevi figür, ön Asya kültürleri ile ilişkiye geçildiğinde daha çok kötülüğün simgesi haline gelmiştir (Aydın, 2013: 1-15).

"Çift sembolik anlamı olan ejder motifi, bir yandan içinden geldiği su dünyası ona doğurganlık anlamı yüklerken, diğer yandan ona emanet edilen hazinelerin vahşi bekçisi rolü, onun koruma yönünü ortaya koyar" (Diler ve Gallice, 2018: 124).

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Kaynak kişi : Haydar Ertürk
Ürünü dokuyan kişi : Bilinmiyor
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 50 x 100 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, mavi, beyaz, siyah, gri, sarı, devetüyü
Dokumada Kullanılan Teknikler: Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri :Sandık, bereket, göz, yıldız, canavar ayakları, elibelinde, goncagül, akrep

Resim 4. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dokuma yönünde dikey kompozisyonla tasarlanan yastık, çift mihrap formunda ve geometrik merkezine göre tam simetrik olarak tasarlanmıştır. Yastık zemini yıldız çiçekleri ile bezeli olan dar bir bordürle çerçeve içine alınmıştır.

Yastık göbeğine, bereketli bir yaşam dileği olan karşılıklı dört adet elibelinde motifi ile bezeli sandık motifi yerleştirilmiştir. Dikey eksende ona bağlı olarak da canavar ayakları ile konturlanmış baklava dilimleri ve elibelinde motifleri görülmektedir. Baklava dilimleri, simetrik olarak yerleştirilmiş goncagül ve göz motifleri ile dolgulanmıştır.

"Goncagül, bildiğimiz gülü değil, genel olarak "çiçek" manasını ifade eder. Yani "gonca çiçek" demek olan bu motifler, tam açılmamış bir çiçeğin boyuna kesitinin tezhip üslûbuna çekilmiş halidir" (Birol ve Derman, 2011: 101).

"Elibelinde motifi ise, dişiliğin simgesidir, sadece analık ve doğurganlığı değil, aynı zamanda

uğur, bereket, kısmet, mutluluk ve neşeyi de sembolize eder" (Erbek, 2002: 12).

Zemin boşlukları, iki rengin uygulandığı sekiz kollu yıldızlarla doldurulurken, mihrap nişinin dış köşeleri akrep ve gonca çiçeklerle doldurulmuştur. Sahibini koruması dileği ile akrep motifinin merkezine göz sembolü yerleştirildiği görülmektedir.

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Ürünün sahibi : Haydar Ertürk
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 80 x 300 cm.
İplik çeşitleri :Yün
Renkler : Siyah, kırmızı, beyaz, mavi, yeşil, gri, devetüyü
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri :Çengel, bereket, canavar ayakları, ejder, kurtağzı, bukağı, madalyon, yıldız, gül, yonca.

Resim 5. Halı Yolluk Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği :Geometrik merkezine göre tam simetrik olarak tasarlanmış zemin, çift mihrap formunda ve iki adet dar (küçük su) ve bir adet geniş bordür (büyük su) ile çerçeve içine alınmıştır. Dar bordürler, nazar ve tüm kötülüklerden korunmak için "S" harfi şeklindeki çengel motifleri ile bezenmiştir. Geniş bordür ise bereket anlamındaki karşılıklı elibelinde motiflerinden oluşmuştur.

Konturları canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiş olan zemin, baklava dilimi görünümündeki madalyonların sonsuza uzanması şeklinde tasarlanmıştır. Her bir madalyonun içi, karşılıklı dört adet elibelinde motifi ile doldurulmuştur. Madalyonlar dikey eksende su damlası gibi uzanan goncagüllerle birbirine bağlanmıştır. Zeminin diğer boşlukları ise, bukağı, sekiz kollu yıldız ve kurtağzı motifleri ile doldurulmuştur.

Kurtağzı motifi, stilize edilmiş kurt ayak izi ve kurtağzı şeklindedir. İyimserliğin ve korunmanın simgesi olan kurt karanlıkta görebilme yeteneğine sahip olduğu için de, ışığı ve güneşi sembolize etmektedir. Anadolu dokumalarında kurt izi, kurtağzı ve canavar ayağı motifleri koruma amaçlı kullanılan motiflerdir (Erbek, 2002: 158).

"Bukağı" kelimesi Türkçe 'de, atların ön iki ayağına takılan ve onların otlaktan uzaklaşmasını engelleyen iki halkadan oluşan ve onları birleştiren 60 cm'lik bir zincirin adıdır. Doğum ve çoğalma ile ilgili motiflerden olan bukağı, aileyi, kadın-erkek birliğini, ailenin devamlılığını, bereketi ve sevgililerin birleşme arzusunu simgeler (Erberk, 2002: 76). Bu motif, başka yörelerde "pranga" adıyla da bilinmektedir.

Mihrap nişinin dış köşeleri ise ejder ve yonca motiflerinden meydana gelmiştir.

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Kaynak kişi : Haydar Ertürk
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 120 x 220 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler :Kırmızı, beyaz, siyah, sarı, yeşil, gri
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri :Geometrik yaprak-çiçek, canavar ayakları, ejder, yonca, akrep, madalyon

Resim 6. Halı Yaygı Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dikey ve yatay eksende tam simetrik olarak tasarlanmış zemin, çift mihrap formunda ve iki adet dar (küçük su) ve bir adet geniş bordür (büyük su) ile çerçevelenmiştir. Dar bordürler geometrik hatlardaki yaprak ve çiçeklerle bezenirken, geniş bordür ejder motiflerinin ötelemeli yerleşiminden meydana gelmiştir.

Zemin, konturları canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiş baklava dilimi görünümlü madalyonların dikey eksenli yerleşiminden oluşmuştur. Madalyonlar, merkezinde yonca bulunan akrep motifleri ile dolgulanırken, zemin boşlukları yoncalarla doldurulmuştur.

Mihrap nişinin dış köşeleri ise ejder motifleri ile süslenmiştir.

Gözlemin yapıldığı yer : Avşarcık Köyü / Divriği
Kaynak kişi : Muharrem Ertürk
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 50 x 100 cm.
İplik çeşitleri :Yün
Renkler : Kırmızı, beyaz, siyah, sarı, mavi, yeşil, gri
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Yıldız, akrep, ejder, pıtrak, göz, canavar ayakları, yonca, geometrik yaprak-çiçek, madalyon

Resim 7. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dikey kompozisyonla tasarlanan yastık, çift mihrap formunda ve dikey ve yatay eksene göre tam simetrik olarak tasarlanmıştır.

Zemin, yaprak ve çiçeklerle bezeli olan bir adet dar bordür ile çerçeve içine alınmıştır. Mihrap nişleri basamaklar şeklinde daralmış olup, dış konturları canavar ayakları ile bezenmiştir. Mihrap nişinin iç kısmı, konturları canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiş iki adet baklava dilimi görünümündeki madalyonların sonsuza uzanması şeklinde tasarlanmıştır. Dikey kompozisyonun uygulandığı bu motifler merkezinde yonca bulunan akrep figürleri ile dolgulanmıştır. Mihrap nişinin iç kısmında zemin tasarımının tamamlayıcısı olarak birer adet pıtrak ve sekiz kollu yıldız motifi kullanılmıştır.

Gözlemin yapıldığı yer : Ayanoğlu Konağı / Divriği
Kaynak kişi : Ayanoğlu Konağı
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1960
Ürünün boyutları : 80 x 300 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler :Kırmızı, siyah, kahverengi, gri, devetüyü, yeşil, sarı
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Tarak, ok, gül, goncagül, lale, madalyon, Türkmen gülü

Resim 8. Halı Yolluk Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Geniş bir bordür ile çevrelenen zemin, geometrik merkezine göre tam simetrik ve açık kompozisyonla tasarlanmıştır. Bordür ve zemin hatları tarak motifi ile birbirinden ayırılmıştır. Tarak tüm dönemlerde kadınla ilişkilendirilmiştir. Tarak, saç bağı, kakül, perçem motifleri yörede, kadın, evlilik anlamında kullanılmıştır. Bazen de tarak dişleri, akrep motifinin bacakları gibi, dikkat çeken bir detay olarak nazardan korunma amacıyla da kullanılmıştır. Dokumanın ana bordürü, ok görünümü verilmiş motiflerin simetrik düzende yerleştirilmesinden meydana gelir. Her bir ok ise gül, goncagül ve laleden oluşan bahar çiçekleri ile bezenmiştir.

Zemin, üç adet altıgen formdaki madalyonun açık kompozisyonla sonsuza doğru uzanması şeklinde planlanmıştır. Her bir madalyonun içi Türkmen gülleri ile dolgulanmıştır.

Hun/Kare Gül motifinin benzerleri ufak değişikliklerle, Türkmenistan'daki Yomut, Göklen, Teke, Sarık ve Salur Türkmenlerinde, yüzyıllar boyu, mensup oldukları boyların etkisi ile değişik adlar alarak kullanılmıştır. Günümüze kadar tekrarlanarak ulaştırılmıştır. Türkmen halılarında görülen "Türkmen Gülü", "Buhara Gülü", "Hun Gülü", "Salur Gülü" "Neben Gülü", isimleri altında aktarılmıştır (Görgünay-Kırzıoğlu, 2001: 56).

Gözlemin yapıldığı yer : Ayanoğlu Konağı / Divriği
Kaynak kişi : Ayanoğlu Konağı
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1970
Ürünün boyutları : 80 x 300 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, siyah, sarı, pembe, mavi, kahverengi, gri, turuncu, yeşil
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Gül, goncagül, yaprak, yıldız, koçboynuzu, madalyon

Resim 9. Sedir Halısı (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : İki adet bordür ile çerçevelenen zemin, geometrik merkezine göre tam simetrik şekilde ve yine çift mihrap formunda tasarlanmıştır. Dış dar bordür gül ve yapraklarla bezenirken, iç dar

bordür geometrik hatlardaki yaprak ve yıldız çiçeklerinden meydana gelmiştir.

Zemin, karşılıklı dört adet koçboynuzu motifinden altıgen formlu madalyonlarla tasarlanmıştır. Karşılıklı konulan koçboynuzları ise bolluk ve bereket anlamı taşımaktadır. Madalyonların içi gül ve goncagüllerle bezenirken, zemin boşlukları ile mihrap nişinin dış köşeleri de gül ve goncagüllerle doldurulmuştur.

Gözlemin yapıldığı yer : Ayanoğlu Konağı / Divriği
Kaynak kişi : Ayanoğlu Konağı
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1950
Ürünün boyutları : 50 x 100 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler :Kırmızı, turuncu, mavi, siyah, yeşil, beyaz, sarı, kahverengi
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Gül, goncagül, yıldız, göz, hayat ağacı, im

Resim 10. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : İki adet bordür ile çerçeve içine alınan zemin, çift mihrap formunda ve geometrik merkezine göre tam simetrik olarak tasarlanmıştır. Dış dar bordür gül ve yaprakların dalgalı şekilde ilerlemesinden meydana gelirken, iç dar bordür dokuma sahibine özel bir im olduğu düşünülen "Z" harfi ile bezenmiştir.

Türkler binlerce yıldır damga-tamga işaretlerini maddi ve manevi anlamlar yükleyerek, yaşantılarının birçok alanında kullanmışlardır. "Tamga sözcüğü *takma* fiilinden türetilmiş ve bir şeyi işaretlemek, iz bırakmak anlamı içerir. Zamanla bu kelime *damga* olarak değişmiştir. Bugün astronomi ve astrolojide kullanılan sembol ve simgelerin tamamına yakını, Türklerin kullandığı tamga ve Runik yazılardan esinlenmiştir (Bilgili, 2014: 25-28).

Çift mihraplı olarak tasarlanan zeminde mihrap kemeri gonca çiçeklerle bezenirken, mihrap nişinin dış köşelerinde, sekiz kollu yıldızlar kullanılmıştır. İç içe daralarak merkezde altıgen bir madalyon görünümüne bürünen ve sonuçta hayat ağacı olarak tanımlanabilecek tasarım, kenarlardaki göz motifleri ile yaşamı koruma altına almayı amaçlamıştır.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Cemal Arslanburç
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1940
Ürünün boyutları : 110 x 170 cm.
Renkler : Kırmızı, beyaz, mavi, yeşil, kahverengi, siyah, sarı, gri, turuncu
Ürüne verilen genel ad : Namazlık
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri :Pıtrak, kurtağzı, geometrik yaprak-çiçek, elibelinde, karanfil, yıldız, ejder, hayat ağacı, canavar ayakları

Resim 11. Halı Seccade Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dört adet bordür ile çerçeve içine alınan zemin, düşey eksene göre simetrik düzende ve tek mihraplı olarak tasarlanmıştır. Dış bordür, dikim ve yatım yönde üç farklı şekilde tasarlanmıştır. Kısa kenardaki başlangıç bordürde uygulanan motif bitişte değiştirilmiştir. Altıgen konturların içi sekiz kollu yıldızlarla tasarlanan bu bordür, bitirilirken sadece kurtağzı motifinin basit sıralı yerleşiminden oluşmuştur. Uzun kenardaki dış bordürler ise pıtrak, kurtağzı ve yıldız motiflerinin düzensiz sıralı yerleşiminden meydana gelmiştir.

İç bordürler zeminde kullanılan farklı renklerle birbirinden ayrılması kolaylaştırılmıştır. Beyaz ve gri zemin rengi uygulanan dar bordürler, geometrik hatlardaki yaprak ve yıldız çiçeklerinin dalgalı uzantısı şeklinde

bezenirken, kırmızı zeminli dar bordürde elibelinde motifleri görülmektedir.

Seccade ayaklık, ayetlik ve zemin olmak üzere üç bölümde planlanmıştır. Ayetlik geometrik formlu motiflerle bezenirken, ayaklık bitkisel içerikli motiflerle dolgulanmıştır. Boğumlu mihrap uygulanan zeminde, konturlar karanfil ve canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiştir. Zemin boşlukları ise hayat ağacı, ejder, pıtrak ve sekiz kollu yıldızların serbest dağılımı ile doldurulmuştur.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi :Cemal Arslanburç
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1960
Ürünün boyutları : 50 x 100 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler :Kırmızı, turuncu, gri, kahverengi, yeşil, beyaz, sarı, bordo
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Çengel, göz, canavar ayakları, madalyon, sandık, gül, yıldız, testere dişi

Resim 12. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : İki adet bordür ile çevrelenen zemin, geometrik merkezine göre tam simetrik ve çift mihrap formundadır. Dış bordür "S" şeklindeki çengel motifinin birbirine bağlı olarak uzantısından oluşmuştur. İç dar bordür ise çarpı (x) şeklinde düzenlenmiş göz motifleri ile bezenmiştir.

Zeminde boğumlu mihrap uygulanmış ve tepe kısımları canavar ayakları ile bezenmiştir. Mihrap nişinin iç kısmında, merkeze yerleştirilen sandık motifi dikkat çekmektedir. Sandığın içi aşkı temsil eden kırmızı gül, tüm kötülüklerden koruması amacıyla da testere dişi ve göz motifleriyle bezenmiştir. Dikey eksende sandık motifinin her iki yanına madalyonlar yerleştirilmiş ve zemin boşlukları göz/nazar motifleri ile bezenmiştir. Mihrap nişinin dış köşelerinde sekiz kollu yıldızlar kullanılmıştır.

Gözlem yeri : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Cemal Arslanburç
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1970
Ürünün boyutları : 50 x 100 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler :Gri, kırmızı, kahverengi, yeşil, beyaz, turuncu, sarı, siyah, mavi
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri :El-parmak-tarak, pıtrak, kuş, madalyon, çark-ı felek, küpe, leblebi

Resim 13. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Geniş bir bordür ile çerçevelenen zemin, düşey eksene göre tam simetrik ve açık kompozisyonla dokunmuştur. Bordür sınırları bereket anlamındaki leblebi motifleri ile belirginleştirilmiştir. Kahverengi zemin uygulanan bordürde, el-parmak-tarak, pıtrak ve kuş motifleri kullanılmıştır.

"Parmakları simgeleyen beş sayısının kötü göze karşı koruyucu niteliği olan bir rakam olduğuna inanıldığı için, el motifi yaşamı koruyan motifler kategorisinde incelenmiştir. Ayrıca eller kuvvet, kudret ve hükmetme gücünü simgeler" (Erbek, 2002: 112). "Kuş bazen mutluluk, sevinç, sevgi, bazen ölen kişinin ruhudur. Kuş kadın ile özdeşleşmiştir; kuş kutsaldır, gök tanrılarının yönetimindedir. Kuş, haber beklentisidir, özlemdir. Kudret ve kuvveti simgeler" (Erbek, 2002: 190).

Zemin sekizgen formdaki üç adet madalyonun sonsuza uzanmasından meydana gelmiştir. Her bir madalyon ise birer adet çark-ı felek motifi ile dolgulanmıştır.

Bukleli haç veya Anadolu sanatındaki adı ile çarkıfelek olarak anılan svastika, bir evrimin sonucudur. Kökeni M.Ö. 5000- 3000 yıllarına dayanmaktadır. Sanskritcede iyilik, refah, esenlik anlamı taşır. Uçlarının yönü değiştiğinde farklı anlamlar taşır. Eski Çin kültüründe sola doğru hareketli biçimi "iyi şans", sağa doğru hareket ise "kötü şans" olarak ifade edilir (Uçar, 2017: 39).

Zemin boşlukları, pıtrak ve küpe motiflerinin simetrik düzende dağılımı ile doldurulmaya çalışılmıştır. "Evlenme arzusunu" ifade etmekte kullanılan küpe motifi, dokumaya püskül görüntüsü vermektedir (Ateş, [t.y.]: 34).

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Cemal Arslanburç
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi :1970
Ürünün boyutları : 120 x 180 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Siyah, kırmızı, beyaz, yeşil, mavi, sarı, turuncu
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Çengel, el-parmak-tarak, kurtağzı, elibelinde, ejder, gül, yonca, göz, bereket, dulavratotu, madalyon, stilize çiçek

Resim 14. Halı Yaygı Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dar ve geniş olarak birer adet bordür ile çerçevelenen zemin, çift mihrap formunda, düşey merkezine göre tam simetrik şekilde tasarlanmıştır. Halının ana bordürü, dikim yönde çengel ve el-parmak-tarak motifleri ile bezenmiş, yatım yönde ilave olarak kurtağzı motifleri de kullanılmıştır. Beyaz zemin üzerine ötelemeli olarak yerleştirilen çengel motifleri ise halının dar bordürünü süsler niteliktedir.

Zemin, çift mihraplı olup, mihrap kemeri basamaklar şeklinde daralmış ve tepe noktasına simetrik olarak birer adet elibelinde motifi konulmuştur. Mihrap nişinin iç kısmında haçvari olarak tasarlanan büyük bir madalyon görülmektedir. Bu madalyonun içi göz, dulavratotu, yonca, bereket ve stilize edilmiş çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Dulavratotu motifi de tıpkı göz gibi nazara ve tüm kötülüklere karşı koruma amaçlı yapılır.

Göbek dışında kalan boşluklarda dikey eksenli olarak birer adet ejder ve mihrap kemerine bağlı dal uzantılı güller görülmektedir. Bu güller, dallı veya dalsız olarak mihrap kemerinin dış kısmındaki boşluklarda da kullanılmıştır.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Esnaf
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 50 x 95 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, siyah, mavi, sarı, beyaz, devetüyü, yeşil
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Çengel, ejder, canavar ayakları, yonca, koçboynuzu, elibelinde, testere dişi, leblebi, bereket, madalyon

Resim 15. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Geniş bir bordür (büyük su) ile çerçevelenen zemin, düşey ve yatay eksende tam simetrik ve kapalı kompozisyonla tasarlanmıştır. Geniş bordür sınırları, bereket anlamındaki leblebi motifleri ile belirginleştirilirken, iç dolgusunda çengel motifleri kullanılmıştır.

Merkeze yerleştirilen altıgen madalyon ile köşelerde konumlanan ejderler, halıya köşe-göbekli görünüm kazandırmışlardır. Merkezinde karşılıklı kullanılmış dört adet elibelinde motifleri bulunan madalyon, bereket, yonca ve koçboynuzları ile dolgulanmış, konturları iç taraftan testere dişi, dış taraftan ise canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiştir.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Esnaf
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 50 x 95 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, siyah, mavi, gri, sarı, beyaz, yeşil, pembe, devetüyü
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri :Elibelinde, göz, yıldız, gül, koçboynuzu, canavar ayakları, ejder, yonca, çark-ı felek, madalyon

Resim 16. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Geniş bir bordür ile çerçevelenen zemin, düşey eksene göre tam simetrik ve kapalı kompozisyonla tasarlanmıştır. Geniş bordür sınırları, bereket anlamındaki leblebi motifleri ile belirginleştirilirken, iç dolgusunda elibelinde motifleri kullanılmıştır.

Kırmızı zemine siyah köşelerin yapılması ile halıya köşe-göbekli bir görünüm kazandırılmıştır. Merkeze yerleştirilen haçvari görünümlü madalyon çark-ı felek ve göz motifleri ile dolgulanmış, konturları canavar ayakları ile kuvvetlendirilmiştir. Dikey eksende madalyona bağlanan ejder motifleri ile simetrik düzende zemine yerleştirilen sekiz kollu yıldız ve koçboynuzu motifleri yaşamın bereketli geçmesi dileğini ortaya çıkarmaktadır.

Siyah renkle zeminden ayrılan köşeler, canavar ayakları ile heybetlendirilmiş, merkezine yıldız yerleştirilen gül, yonca ve göz motifleri ile de dolgulanmıştır.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Esnaf
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1940
Ürünün boyutları : 50 x 130 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler :Kırmızı, turuncu, sarı, kahverengi, siyah, beyaz, gri, pembe
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Goncagül, yaprak, saksı, gül, elma, pıtrak

Resim 17. Halı Heybe Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Heybe, bir adet büyük ve iki adet küçük şakın kumaş üzerine aplikasyonu ile meydana gelmiştir. Büyük şak 50x50 cm ebatlarında iken, küçük şaklar 20x30 cm. ebatlarındadır.

Halı heybe bütün olarak değerlendirildiğinde bitkisel motiflerin hâkimiyeti dikkat çekmektedir.

Bütün şaklar bir adet dar bordür ile çerçeve içine alınmış ve dal uzantılı, simetrik yerleştirilmiş yaprakların kullanıldığı goncagüllerle bezenmiştir.

Köşe göbekli kompozisyonla bezenen büyük cep, vazodaki tomurcuk ve güllerle vurgulanmıştır. Heybenin küçük cepleri ise ortadan ikiye ayırılmış ve bereket anlamı veren yarım elmalarla bezenmiştir. Elma çekirdeklerini tasvir etmesi için de pıtrak motifi kullanılmıştır.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Esnaf
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1970
Ürünün boyutları : 45 x 95 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, sarı, beyaz, kahverengi, turuncu, yeşil
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Gül, lale, goncagül, suyolu, hayat ağacı

Resim 18. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Bir adet dar bordür ile çerçeve içine alınan zemin, çift mihrap formunda ve geometrik merkezine göre tam simetrik olarak tasarlanmıştır. Dar bordürde çiçekli suyolu motifinin dalgalı uzantısı kullanılmıştır.

Kapalı kompozisyon uygulanan halıda, beyaz ve kahverengi olarak iç içe iki alan yaratılmıştır. Beyaz zeminli alan hayat ağacından oluşan göbekle doldurulmuştur. Kahverengi alan içerisinde ise beyaz zeminli alanın uzantısı olarak mihrap kemerinin tepe noktalarına konulmuş birer adet lale motifleri bulunmaktadır.

Mihrap nişinin dışında kalan boşluklar ise gül, lale, goncagül gibi bahar çiçeklerinin serbest dağılımı ile doldurulmuştur.

"Bordür ve zeminde kullanılan çiçek motifleri "Cennet Bahçesi'ni" temsil etmektedir" (Türk El Dokuması Halılar, Katalog:4,TEH Model Kodu:0386).

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Esnaf
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1975
Ürünün boyutları : 50 x 95 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, siyah, yeşil, sarı, beyaz, turuncu, kahverengi, bordo
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Elibelinde, testere dişi, ejder, göz, canavar ayakları, sandık

Resim 19. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Dar bir bordür ile çevrilen zemin, çift mihrap şeklinde, düşey ve yatay eksene tam simetrik olarak düzenlenmiştir. Elibelinde motifinin ötelemeli yerleşiminden oluşan bordür, testere dişi ile zeminden ayırılmıştır.

Çift mihraplı halıda, mihrap kemeri boğumdan sonra düz uzayarak birleşmiştir. Mihrap nişinin iç kısmında altıgen formlu bir madalyon tasarlanmış, konturları canavar ayakları ve testere dişi ile de kuvvetlendirilmiştir. Madalyon içerisine yerleştirilen sandık, karşılıklı dört adet elibelinde ve göz motifleri ile doldurulmuştur. Madalyon dışında kalan zemin boşluklarında ise simetrik olarak tasarlanmış ejder ve göz motifleri görülmektedir.

Mihrap nişinin dış kısmında kalan ve siyah zemin rengi ile belirginleştirilen köşeler ejder motifleri ile doldurulmuştur.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : Esnaf
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1980
Ürünün boyutları : 50 x 95 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Kırmızı, siyah, mavi, sarı, beyaz, pembe, gri, turuncu, devetüyü
Dokuma teknikleri :Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Ejder, karnıyarık, gül, yazı, göz, kandil, lamba, ev, leblebi

Resim 20. Halı Yastık Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : Geniş bir bordür ile çerçevelenen zemin, geometrik merkezine göre tam simetrik ve çift mihrap formunda tasarlanmıştır. Bordür sınırları leblebi motifleri ile belirginleştirilmiş ve farklı renklerdeki gül motifleri ile de bezenmiştir.

Zeminde basamaklar şeklinde daralan, boğumlu mihrap uygulanmıştır. Mihrap nişinin iç kısmı siyah, dış kısmı ise kırmızı renklerle birbirinden ayırılmıştır. Göz motifi ile dolgulanan ejder, halının geometrik merkezine yerleştirilmiş, gül, karnıyarık ve kandil motiflerinin simetrik dağılımı ile kompozisyon tamamlanmıştır. Karnıyarık göz değmemesi, kandil ise kutsal ışık anlamlarında kullanılan motiflerdir.

Kandil, seccade ve saf seccadelerin kompozisyonunda, motif olarak sembolik derin mana taşımakta ve Allah'ın nuru ile ilişkilendirilmektedir. Sözü edilen, Allah'ın nuru ve aydınlanma, fiziki aydınlanma olmayıp, Kuran kelâmından feyz alma ile aydınlanma, iman etme, fikren ve zikren aydınlanma, münevver olma, dolayısıyla Allah'ın nuruna nail olmak şeklinde tanımlanmaktadır (Akpınarlı ve Özdemir, 2016: 966).

Mihrap nişinin dış köşelerinde ev, cami ve sokak lambası olduğu tahmin edilen manzara ile "CENNET" yazılı figürel süslemeler görülmektedir. 'Cennet' yazısının dokuyanı mı, dokutanı mı, yoksa gerçek anlamda Cennet'i mi simgelediği bilinmemektedir.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : İsmail Arslan
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1920
Ürünün boyutları : 110 x 170 cm.
İplik çeşitleri : Yün
Renkler : Mavi, kırmızı, beyaz, siyah, yeşil, sarı, gri, pembe, bordo
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motif isimleri : Gül, sümbül, lale, karanfil, yonca, ağaç, ejder, hayat ağacı, göz, sığır sidiği, suyolu, alem, kalp

Resim 21. Halı Seccade Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özelliği : İki adet dar ve bir adet geniş bordür ile çerçeve içine alınan zemin, düşey eksene göre simetrik düzende ve tek mihraplı olarak tasarlanmıştır. Dış dar bordür gül ve sümbül motifleri ile bezenirken iç dar bordürde çiçekli suyolu kullanılmıştır. Geniş bordür Cennet bahçesi olarak nitelendirilen gül, lale, karanfil ve yonca gibi çiçek motifleri ile doldurulmuştur. Bordürler arası geçiş, bereket anlamı taşıyan sığır sidiği ile sağlanmıştır.

Seccade, ayaklık, ayetlik ve zemin olmak üzere üç bölüme ayrılmış ve bu bölümler çiçekli suyolu ile birbirine bağlanmıştır. Ayaklık ve ayetlik denilen sandıkların içi, ağaç ve ejder motifleri ile bezenmiştir.

"Yerel olarak sırasıyla, 'yaprak' ve 'kurbağa' veya 'mekik' olarak adlandırılan geleneksel ağaç ve ejderha motifleri, akarsu şeklinde düzenlenmiştir. Bu kompozisyon uzun ve bereketli bir yaşamı sembolize etmektedir" (Türk El Dokuması Halılar, Katalog:1,TEH Model Kodu:0083).

Halı zemini, basamaklar şeklinde daralan ve tepe noktasına alem motifi yerleştirilen tek mihrap formu ile tasarlanmıştır. Mihrap nişinin iç kısmı, lale ve karanfilden oluşan hayat ağacı ve göz motifleri ile bezenirken, dış köşeler göz ve kalplerle doldurulmuştur.

"Lale sevgi ve barışı simgelerken, karanfil motifleri, yeni gelinlerin sevgi ve sadakat göstergesi, barış ve Cennet bahçesini de simgelemektedir" (Ateş, [t.y.]: 43-74).

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : İsmail Arslan
Gözlemin yapıldığı tarih : 23.11.2007
Tahmini dokuma tarihi : 1940
Boyutları : 120 x 180 cm.
Kullanılan iplik çeşidi : Yün
Renkler : Mavi, kırmızı, beyaz, siyah, yeşil, sarı, pembe, kahverengi, gri
Dokuma teknikleri : Türk (Gördes=Kapalı) düğümü
Kullanılan motifler : Gül, saksı, sığır sidiği, pıtrak, hayat ağacı, ejder, lale

Resim 22. Halı Yaygı Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özellikleri : İki adet dar ve bir adet geniş bordür ile çerçeve içine alınan zemin, çift mihrap formunda ve düşey ve yatay eksende tam simetrik olarak tasarlanmıştır. Dar bordürler geometrik hatlardaki yaprak ve çiçeklerle bezelidir. Geniş bordür ise simetrik olarak planlanmış saksıdaki gül motiflerinin ötelemeli yerleşiminden meydana gelmiştir. Bordürler arası geçiş, bereket anlamı taşıyan sığır sidiği ile sağlanmıştır.

Seccade ayaklık, ayetlik ve zemin olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Ayaklık ve ayetlik denilen sandıkların içi, ejder ve gül motifleri ile bezenmiştir.

Çift mihraplı olarak düzenlenen zeminde, basamaklar şeklinde daralan mihrap kemerinin tepe noktasına bir adet lale konulmuştur. Mihrap nişinin iç kısmı hayat ağacı ile doldurulurken, dış köşeleri ise iki renk pıtrak motifinin diyagonal yerleşiminden oluşmuştur.

Gözlemin yapıldığı yer : Ayanoğlu Konağı/ Divriği
Kaynak kişi : -
Gözlemin yapıldığı tarih : 23-11-2007
Tahmini dokuma tarihi : 1970
Boyutları : 170 x 380 cm.
Kullanılan iplik çeşidi : Yün
Renkler : Bordo, sarı, turuncu, siyah, mavi, yeşil, beyaz
Dokuma teknikleri : Cicim
Kullanılan motifler :Koçboynuzu, bereket, tarak, pıtrak, çengel, göz, elibelinde

Resim 23. Kilim Yaygı Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özellikleri : Kilim, iki adet şakın bileşiminden oluşmuştur. Kilimin uzun kenarları elibelinde motiflerinin kovalamalı olarak yerleştirilmesi ile düzenlenirken, kısa kenarlar serbest bırakılmıştır.

Zemin, yatay eksenli tahtaların sonsuza uzanımından meydana gelirken, her bir tahta düzensiz dağılımlı olduğu gözlemlenen mavi, kırmızı, siyah, sarı, yeşil ve beyaz renklerle birbirinden ayrılmıştır. Düz dokuma tekniği ile yapılan ve taban kumaşı üzerine cicim uygulaması ile meydana gelen motifler ise yan yana ötelemeli olarak

yerleştirilmiştir.

Doğum ve çoğalma ile ilgili motiflerden elibelinde, koçboynuzu, bereket, tarak ve pıtrak motifleri ile hayatı koruyan motiflerden olan göz ve çengel dokumanın ana temasını oluşturmaktadır.

Gözlemin yapıldığı yer : Merkez / Divriği
Kaynak kişi : İsmail Arslan
Gözlemin yapıldığı tarih : 23-11-2007
Tahmini dokuma tarihi : 1950
Boyutları : 90 x150 cm.
Kullanılan iplik çeşidi : Yün
Renkler : Kırmızı, beyaz, siyah, yeşil, mavi, sarı, turuncu, gri
Dokuma teknikler : İlikli kilim dokuma
Kullanılan motifler : Kurtağzı, bukağı, göz, elibelinde, koçboynuzu, akrep, tarak, sandık, çengel, stilize çiçek, yıldız, gül, ejder, canavar ayakları, pıtrak, madalyon

Resim 24. Kilim Yaygı Örneği (Hülya Kaynar, 2007)

Kompozisyon özellikleri : Geniş birbordür ile çerçevelenen zemin, açık kompozisyonla düşey ve yatay eksende tam simetrik olarak tasarlanmıştır.

Bordür zemininde beyaz renk uygulanmış, yatım ve dikim yönlerde bezemeler değiştirilmiştir. Dikim yönlü bordür yatım bordüre göre daha geniş ve zemin sınırı tarak motifi ile ayırılmıştır. Zikzaklı olarak ilerleyen dal üstünde stilize edilmiş çiçekler, kurtağzı, akrep, bukağı, göz ve elibelinde motifleri dikim bordürü süslemiştir. Yatım bordürde ise elibelinde motiflerinin yanyana ötelemeli dizilimi görülmektedir.

Zemin, dikey eksenli altı adet altıgen madalyonun sonsuza uzanmasından oluşmuştur. Konturları çengellerle kuvvetlendirilen madalyonların içi sandık, canavar ayakları, bukağı, elibelinde, göz, yıldız, ejder, pıtrak, kurtağzı gibi motiflerle doldurulmuştur. Aynı şekilde zemin boşluklarında da bu motiflerin kullanılması dokumaya yoğun bir görsellik kazandırmıştır.

Bulgular

Divriği, Avşarcık Köyü, Ayanoğlu Konağı ve ilçe merkezinde bulunan 24 (yirmidört) adet dokuma örneği incelenerek; dokumalarda kullanılan motifler, renkler ve ürün çeşitleri ile ilgili veriler Tablo 1, 2 ve 3'de gösterilmiştir. Tablo 1'e göre 24 (yirmidört) adet dokuma üzerinde yapılan incelemede, 14 (ondört) adet bitkisel, 5 (beş) adet nesneli, 1 (bir) adet yazılı, 3 (üç) adet de figürlü, 22 (yirmiiki) adet sembolik, olmak üzere 45 (kırkbeş) farklı motif kullanıldığı görülmektedir. 24 (yirmidört) dokumanın 14 (ondört) tanesinde (% 58) gül, göz, madalyon ve ejder, 13 (onüç) tanesinde (% 54) canavar ayakları, 11 (onbir) tanesinde (% 46) pıtrak (dulavratotu), yıldız, 9 (dokuz) tanesinde (% 38) yonca, 8 (sekiz) tanesinde (% 33) elibelinde, 7 (yedi) tanesinde (% 29) goncagül, 6 (altı) tanesinde (% 25) hayat ağacı, geometrik yaprak- çiçek, koçboynuzu, bereket, çengel, akrep, 5 (beş) tanesinde (% 21) lale, el-parmak-tarak, 4 (dört) tanesinde (% 17) testere dişi, kurtağzı, sandık, 3 (üç) tanesinde (% 13) karanfil, leblebi, 2 (iki) tanesinde (% 8) yaprak, stilize çiçek, ok, kalp, bukağı, çark-ı felek, suyolu, sığır sidiği, saksı, 1 (bir) tanesinde de (% 4) kuş, yazı, ev, lamba, kandil, alem, karnıyarık, küpe, damga, ağaç, sümbül, elma, Türkmen gülü kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre Divriği el dokumalarında gül, göz, madalyon ve ejder motifleri % 58 oranında en fazla, kuş, yazı, ev, lamba, kandil, alem, karnıyarık, küpe, damga, ağaç, sümbül, elma, Türkmen gülü motifleri de % 4 oranla en az kullanılan motifler olmuştur. Dokumalarda ökullanılan renkler ve dağılımları tablo 2'de verimiştir.

Tablo 2'de görüldüğü üzere, incelenen 24 (yirmidört) adet Divriği el dokumalarında kırmızı, beyaz, mavi, siyah, gri, yeşil, kahverengi, sarı, , devetüyü, turuncu, pembe ve bordo olmak üzere 12 (oniki) renk kullanıldığı belirlenmiştir. 24 (yirmidört) adet dokumanın 23 (yirmiüç) tanesinde (% 96) kırmızı, 22 (yirmiiki) tanesinde (% 92) siyah, beyaz, sarı, 21 (yirmibir) tanesinde (% 88) yeşil, 18 (onsekiz) tanesinde (% 75) mavi, gri, 12 (oniki) tanesinde (% 50) turuncu, 10 (on) tanesinde (% 42) kahverengi, 7 (yedi) tanesinde (% 29) devetüyü, 6 (altı) tanesinde (% 25)

pembe, 4 (dört) tanesinde de (% 17) bordo rengin kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre Divriği el dokumalarında % 96 oranla en fazla kırmızı, % 17 oranla da en az kullanılan bordo renk olmuştur. Kullanım amacına göre dokumaların sınıflandırılması ve oranları tablo 3'de verilmiştir. Tablo 3'de görüldüğü üzere, yörede en çok yastık tipi halı 11 (onbir) adet (% 46), en az ise heybe ve sedir halısı 1'er (birer) adet (% 4) türüne rastlanmıştır.

Tablo 1. Divriği El Dokumalarında Kullanılan Motifler

B \ H		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Toplam	%
Bitkisel	Hayat Ağacı	1									1	1							1			1	1			6	25
	Yaprak									1								1								2	8
	Karanfil	1										1										1				3	13
	Goncagül	1			1				1	1	1							1	1							7	29
	Gül	1				1			1	1	1		1		1		1	1	1		1	1	1		1	14	58
	Lale	1							1										1			1	1			5	21
	Pıtrak (Dulavratotu)	1	1	1				1				1		1	1			1					1	1	1	11	46
	Geometrik Yaprak-Çiçek	1	1	1			1	1				1														6	25
	Yonca		1	1		1	1	1							1	1	1					1				9	38
	Türkmen gülü								1																	1	4
	Elma																	1								1	4
	Sümbül																					1				1	4
	Ağaç																					1				1	4
	Stilize çiçek														1										1	2	8
Sembolik	Madalyon	1	1	1		1	1	1	1	1			1	1	1	1	1								1	14	58
	Yıldız	1		1	1	1		1		1	1	1	1				1								1	11	46
	Canavar Ayakları	1	1	1	1	1	1	1				1	1			1	1			1					1	13	54
	Testere Dişi	1											1			1				1						4	17
	Ok	1							1																	2	8
	Göz	1	1	1	1			1			1		1		1		1			1	1	1		1	1	14	58
	Koçboynuzu	1								1						1	1							1	1	6	25
	Kalp	1																				1				2	8
	Bereket		1		1	1									1	1								1		6	25
	Elibelinde				1							1			1	1	1			1				1	1	8	33
	Çengel					1							1		1	1								1	1	6	25
	Kurtağzı					1						1			1										1	4	17
	Bukağı					1																			1	2	8
	El- Parmak-Tarak								1					1	1									1	1	5	21
	Damga (im)										1															1	4
	Çark-ı felek													1			1									2	8
	Küpe													1												1	4
	Suyolu																		1			1				2	8
	Leblebi													1		1					1					3	13
	Karnıyarık																				1					1	4
	Sığır Sidiği																					1	1			2	8
	Alem																					1				1	4
Nesneli	Sandık				1								1							1					1	4	17
	Saksı																	1					1			2	8
	Kandil																				1					1	4
	Lamba																				1					1	4
	Ev																				1					1	4
	Yazı																				1					1	4
Figürlü	Akrep		1	1	1		1	1																	1	6	25
	Ejder		1	1		1	1	1				1			1	1	1			1	1	1	1		1	14	58
	Kuş													1												1	4

Tablo 2. Divriği El Dokumalarında Renkler

Renkler \ Halıla	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	Toplam	%
Kırmızı	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	23	96
Siyah	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1	1	1		1	1	1	1	22	92
Gri	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1	1			1	1			1	1	1	18	75
Yeşil	1	1	1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		1	1		1	1	1	21	88
Kahve rengi							1	1	1	1	1				1	1	1			1			10	42
Beyaz	1	1	1	1	1	1	1			1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	22	92
Sarı	1	1		1		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	22	92
Turuncu							1	1	1	1	1	1			1	1	1	1			1	1	12	50
Mavi	1	1	1	1	1		1		1	1	1		1	1				1	1	1	1	1	18	75
Pembe							1							1	1			1	1	1			6	25
Devetüyü			1	1	1			1					1	1				1					7	29
Bordo										1							1		1		1		4	17

Tablo 3. Kullanım Amacına Göre Dokuma Türleri

Kullanım Amacı	Halı Örnek Numarası		n	%
Halı yaygı	1, 6, 14, 22		4	17
Yastık	3, 4, 7, 10, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 20		11	46
Seccade	11, 21		2	8
Sedir halısı	9		1	4
Yolluk	2, 5, 8		3	13
Heybe	17		1	4
Kilim yaygı	23, 24		2	8
Genel Toplam			24	100

Sonuç

Araştırma, Divriği İlçe merkezi, Avşarcık Köyü ve Ayanoğlu Konağı'nda bulunan el dokumalarını kapsamıştır. 1920 – 1980 yılları arasında dokunan 4 adet halı yaygı, 2 adet kilim yaygı, 11 adet halı yastık, 3 adet halı yolluk, 2 adet halı seccade, 1'er adet heybe ve sedir halısından oluşan toplam 24 adet ürün üzerinde gerçekleştirilmiştir. Ürünlerin tamamında yün hammadde kullanılmıştır. Kilim yaygılar ilikli ve cicim teknikli dokunurken, halılar Türk (Gördes=Kapalı) düğüm tekniği ile dokunmuşlardır. Araştırma konusu olan ürünlerden 19 tanesi kullanım, 5 tanesi de pazarlama amaçlıdır. Kırmızı, siyah, beyaz, sarı ve yeşil renklerin ağırlıklı olarak kullanıldığı yöre dokumalarında ayrıca gri, kahverengi, turuncu, mavi, pembe, devetüyü ve bordo renkler de kullanılmıştır. 23 adet dokumada dikey kompozisyon uygulanırken, 1 adet dokumada yatay kompozisyon görülmüş ve tamamı bordür ile çerçeve içine alınmıştır. Kapalı kompozisyonun uygulandığı zemin, genellikle çift mihrap formunda ve geometrik merkezine göre tam simetrik olarak planlanmıştır. Tek mihraplı seccade dokumalar, düşey eksene göre simetrik tasarlanırken, 4 adet dokumada sonsuzluk prensipli açık kompozisyon uygulanmıştır.

Yöre halılarının zemin boşluklarında çoğunlukla (% 58) göbek denilen madalyonlar kullanılmış, bunların iç ve dış boşlukları çeşitli motiflerle bezenmiştir. Hayat ağacı, yaprak, karanfil, goncagül, gül, lale, pıtrak (dulavratotu), geometrik yaprak-çiçek, yonca, Türkmen gülü, elma, sümbül, ağaç, stilize çiçekler kullanılan bitkisel

motiflerdendir. Madalyon, yıldız, canavar ayakları, testere dişi, ok, göz, koçboynuzu, kalp, bereket, elibelinde, çengel, kurtağzı, bukağı, el-parmak-tarak, damga (im), çark-ı felek, küpe, suyolu, leblebi, karnıyarık, sığır sidiği, alem sembolik motifler grubunda değerlendirilmiştir. Sandık, saksı, kandil, lamba, ev motifleri nesneli, akrep, ejder, kuş motifleri figürlü ve ayrıca yazı da kullanılan diğer motiflerdendir.

Kaynaklar

Akpınarlı, H. Feriha ve Özdemir, H. Ayşegül. "Konya-Lâdik Halılarındaki Motiflerin İncelenmesi". İdil Sanat ve Dil Dergisi "5.23"(Yaz 2016): 966.

Aslanapa, Oktay. *Türk Sanatı-Selçuklu ve Osmanlı Devri Halıları Çini ve Minyatür Sanatı*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 1961.

Ateş, Mehmet. *Türk Halıları Motiflerin Sembollerin Dili.* Nevşehir: Ema Kağıtçılık Matbaacılık Ltd., [t.y.].

Aydın, Öznur. "Çin ve Türk İşlemelerindeki Ejderha Motifi". Akdeniz Sanat Dergisi "6.12"(Kasım 2013): 1-15.

Bilgili, Nuray. *Türklerin Kozmik Sembolleri Tamgalar*. İstanbul: Hermes Yayınları, 2014.

Birol, A., İnci ve Derman, Çiçek. *Türk Tezyînî San'atlarında Motifler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyâtı, 2011.

Deniz, Bekir. *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını:2000.

Diler, Ahmet ve Gallice, Marc Antoine. *Kilimin Sembolleri, Unutulmuş Bir Dilden Kesitler*. İstanbul: Alfa Basım Yayım

Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti., 2018.

Erbek, Mine. *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2002.

Gezgin, Deniz. *Bitki Mitosları*. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010.

Görgünay, Neriman. *Doğu Yöresi Halıları*. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları, 1976.

Kırzıoğlu, G., Neriman. *Altaylar'dan Tuna Boyu'na Türk Dünyası'nda Ortak Yanışlar (Motifler)***.** Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları/ 2753 Yayımlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Dizisi/366, 2001.

Sözen, Metin ve Güner, Şemsi. *Geleneksel Türk El Sanatları*. İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., 1998.

Türk El Dokuması Halılar, Katalog:4, TEH Model Kodu:0386

Türk El Dokuması Halılar, Katalog:1, TEH Model Kodu:0083

Uçar, Tevfik Fikret. *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap Yayın Sanayi ve Ticaret A.Ş., 2017.

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

TECHNICAL AND PATTERN ANALYSIS OF SOME WEAWING SAMPLES PRODUCED IN DIVRIGI DISTRICT

Hülya KAYNAR
Emine TONUS

ABSTRACT

A total of 24 (twenty four) weavings in Avşarcık Village, Ayanoğlu Mansion and the district centre were examined in this study which was conducted in order to determine the general character of local handwoven samples belong to Divriği District, to record them and to transfer them to future generations. According to the purpose of use, 6 (six) different products were evaluated including mat, pillow, runner, saddlebag, cedar and prayer rug. In addition, statistical data were created by determining the motif, colour and weaving type of the carpets. Wool was used as a raw material in all weavings. Turkish (Gördes = Closed) knot technique was used in carpets, and both button rug and cicim techniques were used in plain weavings. A total of 45 (forty-five) different motifs were used in 5 (five) categories involving floral, symbolic, object-patterned, written and figured motifs. 12 (twelve) colour applications including red, black, white, yellow, green, grey, brown, orange, blue, pink, buff and burgundy were applied in the weavings. In this research, some hand-woven samples found in Divriği District were examined on-site, photographs were taken and data were created by interviewing face-to-face with locals.

Keywords: Sivas, Divriği, weaving, pattern, carpet, rug